

Norsk Arkeologisk Selskaps vårtur til Öland 9. – 13. mai 2024

Kalmar slott, der Kalmarunionen mellom Danmark, Sverige og Norge ble til 1389/1397.

Endelig er tiden inne for Ölands-tur – etterlyst lenge av mange, særlig etter at en arkeologisk undersøkelse av Sandby borg i 2010 avslørte at en massakre må ha utspilt seg der sent på 400-tallet. Sandby er en av Ölands minst 15 jernalderborger. Vi skal besøke noen av dem og selvfølgelig Sandby, og vi har fått ja fra en av prosjektlederne for utgravningene, arkeologen Ludvig Pappmehl-Dufay, til å guide oss der og rundt på hele øya i tre samfulle dager. Og ellers vil vår eminente middelalderkirke-spesialist Øystein Ekroll guide oss i Ölands og Kalmars middelalderkirker og kapell-ruiner. Öland er et eldorado for arkeologer og historieinteresserte, med spor tilbake til steinalderen og fornminner hele veien videre fra bronsealderen, via jernalder og vikingtid, og frem til og med høymiddelalderen. Her er dyssegraver, bronsealder-, jernalder- og vikingtidsgravfelt, runesteiner, slott, slottsruiner og middelalderkirker med bl.a. vegg- og takmalerier. En helt spesiell natur og et enestående kulturlandskap skal vi også få se i Verldsarvet Södra Öland, som er innskrevet på Unescos verdensarvliste.

Gled dere til en variert og spennende tur i et vakkert og særegent landskap med en spesielt lang og rik historie!

Dag 1

09:30 – 10:45: **Charterfly** med Widerøe Oslo – Kalmar.

11:30 – 11:45: Kjøring Kalmar airport – Kalmar läns museum og **Restaurant Ångkvarnen**.

11:50– 13:15: **Lunsj** på **Restaurant Ångkvarnen** i tilknytning til museet.

13:30 – 14:45: Guiding i to grupper i **Kalmar läns museum**, hvor gruppe 1 ser utstillingen av funn fra Sandby jernalderborg, hvor det må ha skjedd noe gruffullt ca. 480 e.v.t., og der det

har foregått utgravninger siden 2011. Gruppe 2 ser utstillingen med funn fra «Regalskeppet Kronan», som forliste utenfor Öland i 1676. Deretter bytter gruppene.

14:50 – 14:55: Kjøring til Kalmar slott.

15:00 – 16:00: Vi blir guidet i to grupper på **Kalmar slott**, med en 800 år lang historie som omfatter dannelsen av Kalmarunionen i 1389/1397 mellom Danmark, Norge og Sverige.

16:00 – 17:00: Vi tar en titt på Slottsholmen og området rundt og møtes ved bussen kl 17.00.

17:00 – 17:20: Kjøring til Öland og **Hotel Skansen Färjestaden****** (kalt Ölands smultronställe), der vi skal bo i fire døgn. Her fins spa, svømmebasseng, badstu og utendørs jacuzzi.

17:30: Innsjekking på hotellet.

20:00: Middag på hotellet, kjent for sitt gode kjøkken, Ölands beste, påstås det.

Dag 2

09:00 – 09:10: Kjøring Hotel Skansen – Karlevistenen.

09:15 – 09:45: Vi ser **Karlevistenen** (runestein fra 900-tallet)..

09:45 – 10:00: Kjøring til Mysinge hög og et gravfelt fra bronsealderen. Gravhaugen er 42 m i diameter og 3 m høy. Fra gravhaugen er det vid utsikt utover den sørlige delen av øya, med Stora Alvaret, Mörbylångadalen og Kalmarsund. Stora Alvaret, i Mörbylånga, er verdens største biotop i sitt slag, hele 260 km², 37 km langt og 10 km bredt. Den er vernet nasjonalt og står på Unescos verdensarvliste sammen med Södra Ölands kulturlandskap.

10:00 – 11:00: Vi ser **Mysinge gravhaug** og et gravfelt fra bronsealderen. Sør for Mysinge hög fins Ölands eldste graver, såkalte storsteinsgraver: en dyssegrav og tre ganggraver, oppført 3500 f.v.t., i yngre steinalder, og i bruk helt inn på 1000-tallet f.v.t.

11:00 – 11:15: Kjøring til Sandby borg, som skiller seg fra de andre jernalderborgene på Öland ved at den ligger helt ute ved havet.

11:15 – 11:45: Vi ser **Sandby borg**, der det må ha skjedd en nedslakting av innbyggerne år 480 e.v.t. Borgen har ligget urørt helt til arkeologer begynte å grave der i 2011 og fant skjeletter av menn, kvinner og barn liggende der de var blitt hugget ned, videre smykker, redskaper og våpen, som alt lå igjen urørt. Også glass er funnet som viser glassproduksjon i det til nå eldste verksted for glass funnet i Sverige.

11:45 – 12:00: Kjøring til restauranten **Arontorps kroppkakor**.

12:00 – 13:30: **Lunsj**. Og har noen lyst på raspeball (kroppkakor), så er også det mulig her.

13:30– 13:45: Kjøring til Bårby borg, Ölands kanskje mest imponerende fornborg. Borgen og hele det sørlige Öland, Stora Alvaret og de omkringliggende kulturbygdene står på Unescos verdensarvliste. Alvar er en biotop på Öland i et slettelandskap på fjell av kalkstein med et tynt jordlag, ofte oversvømmet om våren, men tørt midt på sommeren. Det preger vegetasjonen og dyrelivet.

13:45 – 14:15: Vi ser **Bårby jernalderborg**, lenge ansett som Ölands største. Men Sörby borg på Nord-Öland, som ble oppdaget i 2021, viser seg å være enda større. Bårby ble trolig bygget på 300-tallet som en befestning for bygdens folk. Den ble forsterket med murte hvelv og forsvarstårn på 1100-tallet, da det utviklet seg en maktkamp mellom høvdinger fra

Sandby borg ligger på østsiden av øya, rett ut mot havet.

Baltikum og Polen + svenske og danske interesser om handelen i Østersjøen. Borgen blir ansett som en av Ölands viktigste handelsplasser. Den er strategisk plassert midt på øya og har tilknytning til leden gjennom Kalmarsund. Borgmuren måler 210 x 160 m og er ca. 10 m tykk og 4-7 m høy, men med en opprinnelig høyde på 8-10 m. Borgen har hatt tre porter, en i nord, en i syd og en i nordvest. Bare den sistnevnte fins i dag.

14:15 – 14:45: Kjøring til Sankt Knuts kapell

14:45 – 15:15: Vi ser ruinene av **Sankt Knuts kapell** i Norra Mökleby. Kapellet ble oppført på 1100-tallet, og ble overgitt på 1500-tallet. Kapellets eneste klokke ble konfiskert av Kronan i 1560. I dag er bare vestgavlen og triumfbuen bevart. Kapellet har navn etter den danske helgenkongen Knut, drept i et opprør i Odense i 1086.

15:15 – 16:05: Kjøring mot **Lerkaka**, hvor vi langs veien ser en rekke med vindmøller og en runestein.

16:05 – 16:30: Vi tar en titt på runesteinen.

16:30 – 16:40: Kjøring til Gärdslösa kyrka.

16:40 – 17:20: Vi ser **Gärdslösa kyrka**, 1100-talls, Ölands best bevarte middelalderkirke, med kalkmalerier fra 1642, men også fragmenter fra 1400-tallet.

17:25 – 18:00: Retur til Hotel Skansen.

20:00: Middag på hotellet.

Borgholm slottsruin ligger omtrent midt på øya med utsikt til Kalmarsund.

Dag 3

09:00 – 09:30: Kjøring til Ismantorps borg.

09:30 – 10:00: Vi ser **Ismantorps borg**, den best bevarte fornborgen i fylket, med alle sine husgrunner bevart, 95 i alt. Borgen ble bygget ca. år 300, og har hatt 9 porter. Funn fra utgravninger på begynnelsen av 1900-tallet og senere 1997-2001 viser at borgen var i bruk fra 399 til 600 e.v.t. og til en viss grad også fra 900 til rundt 1200. Utgravningene viser at borgen primært har vært brukt som samlingspunkt før angrep og til utdanning og initiering av nye krigere.

10:00 – 10:30: Kjøring til **Borgholm slottsruin**, en av Ölands største turistattraksjoner.

10:30 – 11:05: Vi ser slotts-/borgruinen. Borgen ble bygget rundt 1100–1200, ødelagt på 1500-tallet og forsøkt gjenoppbygget flere ganger utover på 1500- og 1600-tallet. Den ble utbygget som barokkpalass av Carl X Gustav midt på 1600-tallet. Han er den eneste kongen som har bodd her sammenhengende gjennom lengre tid. I 1806 ble slottet fullstendig ødelagt ved brann, og er siden ikke blitt restaurert. I slottsruinen feirer kronprinsesse Victoria fødselsdagen sin hvert år, 14. juli, med stor utendørskonsert og utdeling av Victoriapriset til Sveriges beste idrettsutøver, og med hele kongefamilien til stede.

11:05 – 11:10: Kjøring til **Solliden slott**, den svenske kongefamiliens sommerresidens.

11:15 – 12:30: Lunsj på **Kaffetorpet Restaurant & Café** og gruppeguiding i **Slottsparken**. Gruppe 1 får guiding mens gruppe 2 lunsjer (11:15 – 12:30), og så bytter gruppene.

12:30 – 13:45: **Lunsj** for gruppe 1 på **Kaffetorpet Restaurant & Café**, mens gruppe 2 får guiding i **Slottsparken**.

Byrums raukar ligger på nordvestsiden av øya.

13:50 – 15:15: Kjøring til Neptunii Åkrar helt nord på øya via Byrums Raukar (i nordvest). Vi kan ikke stoppe her, men ser Byrums raukar mens vi kjører forbi med bussen.

15:20 – 15:50: Vi ser dette naturreservatet kalt **Neptunii Åkrar**, et naturreservat på 200 mål med en rullesteinstrand som inneholder et gravfelt fra vikingtid med bl.a. en skipssetting kalt Forgallaskeppet. Gravfeltet måler 130 x 30 m og består av 12 røyser, 32 runde steinsettinger, ni kistegraver, en trekantgrav og en reist stein. Fra mai og utover blomstrer blåelden (Echium vulgare / no. ormehode) her i store mengder på de nesten vegetasjonsløse strandvollene, et fantastisk syn som vi håper å få med oss.

15:50 – 16:25: Kjøring til **Källa gamla kyrka**, 1100-talls steinkirke, en såkalt forsvarskirke.

16:25 – 16:55: Vi besøker denne spesielle, toetasjes middelalderkirken og får omvisning.

16:55 – 18:00: Kjøring til Hotel Skansen.

20:00: Middag på hotellet.

Neptunii Åkrar kalte botanikeren Linné rullesteinstranden helt nord på øya.

Dag 4

09:00: Kjøring til Bårby borg.

09:00 – 09:30: Vi ser **Bårby borg**, den eneste av Ölands 17 fornborger som er bygget på en klippekant. Borgens har en diameter på 150 m og består av en halvsirkelformet steinvoll. Borgens indre har vært oppdyrket, og funn viser at den er blitt bebygget i to perioder, dels under folkevandringstid og under middelalderen, som med to av Ölands andre fornborger, Eketorp og Gråborg. Borgens formål var å forsvare Öland mot pirater fra Baltikum. Bårby borg var i bruk frem til 1600-tallet. Ved utgravninger er det funnet draktspenner, kniver, kammer og leirkar + en gullmynt preget til den bysantinske keiser Justinus 1 (518 – 527).

09:30 – 09:55: Kjøring til Seby gravfält.

10:00 – 10:30: Vi ser **Seby jernaldergravfelt**, et av Ölands største, med 285 fornminner innenfor 1 km. De store, reiste steinene gir et monumentalt inntrykk. Feltet ligger ved den østre landsvegen.

10:30 -10:40: Kjøring til Eketorps jernalderborg.

10:40 – 11:40: Vi ser **Eketorp borg**, Sveriges eneste fullt utgravde, fullt undersøkte og restaurerte jernalderborg, utgravd 1964 – 74.

11:40 – 11:50: Kjøring til Clara Café i Degerhamn, ikke langt fra fyret Långe Jan, Sveriges høyeste, helt sør på øya.

11:50 – 13:20: Lunsj. På **Claras Café Näsby**, på sørvestkysten av øya.

Eketorp borg, Ölands mest kjente, ligger helt sørvest på øya.

13:20 – 13:35: Vi kjører til Ottenby (sør på øya) og går ca. 400 m til det gamle fiskeværet, der vi ser restene etter grophus, 75 i alt, tilfeldige boliger anvendt av fiskere i middelalderen under periodene med sildefiske. Da var det et yrende liv her med opptil 900 fiskere om dagen. Fiskere og handelsmenn kom fra Vadstena, Gotland, Danmark og de nordtyske hansabyene. Kanskje ser vi også ruinene av **St. Johannes kapell**, like ved, bygget sent på 1200-tallet i forbindelse med det rike sildefisket i Østersjøen. Fiskeværet ble derfor hetende Kyrkhamn. År 1374 ble Hellige Birgittas kiste ført fra Kyrkhamn til fastlandet på veien fra Roma til hennes endelige hvilested i Vadstena. Vi regner med å bruke en times tid her.

14:40. – 14:50: Kjøring til **Ottenby Lund Naturresevat sør.**

14:50 – 15:40: Vi går en tur i edelløvslogen og tar en titt på de kongelige dådyrhjortene, i dag en stamme på ca. 200, importert fra England av kong Johan III sent på 1500-tallet. Her er det også gode muligheter til å se orkideer. På Öland fins 35 forskjellige slag av Sveriges totalt 55 arter. Noen blomstrer allerede fra april, og så går det slag i slag hele sommeren. De fins i ulike miljøer som alvarmark, strandeng, edelløvslog, furuskog og i ulike typer kjerr.

Seby gravfält ligger langt sør og på østsiden av øya.

15:40 – 15:55: Kjøring til **Ottenby Kungsgård**, anlagt av Gustav Vasa midt på 1500-tallet. Vi tar en stopp på 20 min. og titter på kongsgården, men går ikke inn (statens eiendom i dag).

16:15 – 16:20: Kjøring til Ottenby gravfält.

16:20 – 17:00: Vi ser **Ottenby vikingtidsgravfelt**, nord for Kungsgården, Ölands største, med vakker utsikt mot Kalmarsund. Det består av 275 synlige fornminner: hauger, steinsetninger, trekantgraver, kantstilte steiner og oppreiste steiner fra sen vikingtid (900-tallet). Litt nord for gravfeltet ser vi Carl X Gustavs mur, som strekker seg tvers over øya. Han bygget steingjerdet for å ha hjorten og jaktmarken helt for seg selv (700 m: kjøre 1 min., gå 8 min.)

Sør for Ottenby og kongsgården fins enda et gravfelt, **Kungsstenarna**, fra jernalderen, med reiste steiner, en kalksteinsplate og en steingrav + en steinkiste og 7 runde steinsetninger.

17:00 – 18:00: Kjøring tilbake til Hotel Skansen.

20:00: Middag på hotellet.

Dag 5

09:00: Utsjekking fra hotellet.

09:00 – 09:30: Kjøring til **Hagby medelålderskyrka** (rundkirke) og en halvtimes besøk i kirken.

10:10 – 10:15: Kjøring til **Voxtorp medelålderskyrka** (rundkirke) og en halvtimes besøk der.

Ottenby gravfelt fra vikingtiden ligger på sørvestsiden av øya og er et av Ölands største.

10:45 – 11:15: Kjøring til **Brömsebro**, med avkjøring (5 km) til en bauta over freden i Brömsebro i 1645, ved grenseelven mellom den gang danske Blekinge og svenske Småland. Kort stopp for eventuelt å fotografere.

11:30 – 12:45: Kjøring til **Karlshamn**.

12:45 – 14:15: Lunsj.

14:15 – 14:45: Kjøring til **Sölvesborg slott** i Blekinge, som ligger flott til på en høyde.

14:45. – 15:15: Vi kan ta en halvtimes stopp her for å titte på slottsruinen, men vi må la buss-selskapet få avgjøre om det er tid til det, eller om vi bare skal kjøre forbi.

15:15 – 16:30: Kjøring til **Lund** og 30 min. stopp (16:30 – 17). Vi kan eventuelt droppe stopp i Sölvesborg, bare kjøre forbi og se ruinen fra bussen, og heller bruke 1 time i Lund og besøke **domkyrkan** og eventuelt se og høre klokkespillet.

17:00 – 18:00: Kjøring til **Kastrup**, København og **avreise med SAS til Oslo kl 20:50 – 22:00**.

Programmet etter lunsj i Karlshamn er ikke fastlagt, da det er umulig å forutsi eventuelle trafikk-, kø- eller veiproblemer. Og flyet venter ikke, så vi må beregne veldig god kjøretid. Dessuten må busselskapet følge EU-reglene for hvilepauser, så denne ettermiddagen er mye opp til dem.

Det tas forbehold om små endringer i programmet pga. trafikkforhold o.a. utenfor vår kontroll.

Fagansvarlig for programmet er preses Lyder Marstrander og vår nye generalsekretær, professor Marianne Vedeler.
Arrangementsansvarlig og turlleder er Sonja Robøle.

Vi har engasjert to guider til turen, arkeolog Ludvig Pappmehl-Dufay ved Linnéuniversitetet i Kalmar og forsker (PhD) Øystein Ekroll ved Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider. Ludvig er med oss de tre dagene på Öland (10., 11. og 12. mai). Øystein er med oss hele veien, fra 9. t.o.m. 13. mai. I museene har vi lokale guider.

Reiseplan:

Oslo Lufthavn Gardermoen torsdag **9. mai kl 09:30**, ankomst Kalmar Lufthavn kl 10:45.
Kastrup Lufthavn, København mandag **13. mai kl 20:50**, ankomst Gardermoen kl 22:00.

Busselskapet som skal kjøre oss rundt de fem dagene, er Bergkvarabuss AB, Torsåsgatan 13, SE – 392 39 Kalmar. Tlf. +46 480 42 4500, info@bergkvarabuss.se

Hotellet:

Vi skal bo 4 netter på Hotel Skansen Färjestaden****
Adresse: Tingshusgatan 1, 386 30 Färjestaden, Sverige. Tlf.+46 431 55 81 00.

Pris pr. person i dobbeltrom: kr 16 850,-

Pris pr. person i enkeltrom: kr 19 450,-

Maks. 78 personer

Inkludert i prisen er:

- Charterfly (Widerøe) Oslo Lufthavn Gardermoen – Kalmar Lufthavn, Kalmar
- Fly (SAS) Kastrup Lufthavn, København – Oslo Lufthavn Gardermoen
- Busstransport i Kalmar og på Öland og fra/til flyplassene
- Overnatting 4 netter med frokost
- 5 lunsjer med vann og kaffe
- 4 middager på hotellet med et glass aperitiff og to glass vin
- Turer som nevnt i programmet
- Inngangsbilletter til museene samt guiding

Påmelding skjer ved å sende inn vedlagte påmeldingsskjema til nas@arkeologi.no eller nettskjema <https://nettskjema.no/a/vaartur2024>. Ved problemer eller spørsmål kan dere kontakte vår daglige leder Thomas Kjær på epost nas@arkeologi.no eller på tlf. +47 913 68 940. Samtidig innbetales et depositum på kr 5000,- pr. person til vår bankkonto 7001.06.00365.

Hvis du allerede har bestemt deg for å bli med på turen, gjør du klokt i å melde deg på nå og betale depositumet samtidig, så er du sikret plass. Flyet vi har chartret, har begrenset plass, bare 78 seter; dermed er antall deltagere satt. Påmelding med innbetaling av depositum er bindende. Det betyr at hvis du avbestiller, må du søke å få det innbetalte igjen via reiseforsikringen. Er du interessert i å bli med på turen, men vil se tiden an, ber vi om at du melder deg på listen over interesserte, så får vi en viss oversikt over hvor mange som ønsker å være med, men som er avventende. Skriv til nas@arkeologi.no for å bli satt på listen over interesserte. Når antall plasser er fylt opp, havner de sist påmeldte på venteliste.

**Hvis turen blir fulltegnet, vil depositumet bli tilbakebetalt til dem som ikke har kommet med.
Ved avbestilling etter at bindende påmelding er registrert, vil depositumet ikke bli refundert.
Reiseforsikring må tegnes på egen hånd av den enkelte.**

Avbestilling:

En eventuell avbestilling må skje umiddelbart etter at man er blitt klar over at reisen ikke lar seg gjennomføre. Du er selv ansvarlig for å kontakte ditt forsikringsselskap.

Avbestilling uten reiseforsikring:

Ved avbestilling etter at depositum er betalt, får du ikke pengene tilbake av NAS. Norsk Arkeologisk Selskap beholder da innbetalt depositum på grunn av begrenset avbestillingsrett hos underleverandørene. Ved avbestilling senere enn 9. mars beholder Norsk Arkeologisk Selskap hele reisens pris pga. den begrensede avbestillingsretten hos underleverandørene.

Avbestilling med reiseforsikring:

Reiseforsikring må du ha tegnet på forhånd. Må du avbestille fordi du eller den du skal reise sammen med, er blitt syk, må du søke å få det innbetalte tilbake via din reiseforsikring. Samme regler som ovenfor gjelder her.

Den reisende må selv sørge for å ha **gyldig identifikasjon** (ID-kort, førerkort eller pass).

Vi tar **forbehold om uforutsette pristillegg og flyskatter.**

Viktig: Ta med gode tursko, regntøy – og gåstaver om du har behov for det.

Påmeldingsfrist er 20. januar. Da må påmelding og innbetaling av depositum ha nådd vår daglige leder, Thomas Kjær. Etter 25. januar vil de påmeldte få beskjed om de er kommet med på turen eller satt på venteliste. Det resterende beløp innbetales innen 20.02.2024. Faktura vil ikke bli tilsendt.

Oslo, 10. oktober 2023

Vi ser frem til faglig og sosialt samvær i hele fem dager!

Med vennlig hilsen
Norsk Arkeologisk Selskap